

Як бачимо, найбільший внесок у результативність Y має X_5 , що відповідає стратегіям і моделям поведінки подолання, оскільки параметр $\beta_5=0,145$. Дещо менше впливає X_6 – рівень суб’єктивного контролю: $\beta_6=0,114$. Суттєвий вплив на результативну ознаку має також факторна ознака X_{10} – здатність до самоуправління, якій відповідає значення параметра $\beta_{10} = 0,092$. Однаково впливають на прояв професійної надійності прагнення до ризику та рівень мотивації досягнення цілі і успіху (факторна ознака X_2), а також гнучкість мислення (факторна ознака X_3), для яких $\beta_2 = \beta_3 = 0,07$. Майже однаковий, але менший вплив мають X_{13} – мотивація на запобігання невдач ($\beta_{13} = 0,068$), X_7 – сила процесів збудження, гальмування і рухливість нервових процесів ($\beta_7 = 0,064$) та X_1 – рівень самоактуалізації ($\beta_1=0,064$). Найменший вплив має X_4 , що відображає результати діагностування за методикою “Експертна оцінка кадрового резерву”: $\beta_4=0,009$.

Отже, побудована нами математична модель дозволяє перейти до теоретико-методологічного обґрунтування дидактичної моделі формування професійної надійності спеціалістів соціономічної сфери, яка має враховувати можливість розвитку в процесі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах тих факторів, які увійшли в математичну модель і є найбільш вагомими. Розробка й обґрунтування такої моделі складає завдання нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лапач С.Н., Чубенко А.В., Бабич П.Н. Статистика в науке и бизнесе. – К.: МОРИОН, 2002. – 640 с.
2. Просветов Г.И. Эконометрика: Задачи и решения: учебно-методическое пособие. 4-е изд., доп. – М.: Изд-во РДЛ, 2007. – 192 с.
3. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. – С-Пб.: ООО “Речь”, 2004. – 350 с.
4. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – 6-е изд. – М.: ИКЦ “Академкнига”; “Добросвет”, 2003. – 596 с.
5. Энциклопедия психологических тестов. Личность, мотивация, потребность. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 1997. – 300 с.

УДК 378

І.Г. Матросова

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНЖЕНЕРА-ТЕХНОЛОГА

У статті розкривається необхідність компетентнісного підходу у підготовці майбутніх інженерів-технологів поліграфічного виробництва, формуванні їхньої професійної компетенції, співвідношення понять компетенція й професіоналізм. Розглянуто структуру професійної компетенції інженера-технолога з погляду системного підходу.

The article reveals a necessity of competent approach in polygraphic production engineer-technologist's training, shaping their professional competency, questions of correlation competency and professionalism. The author presents the structure of engineer-technologist's professional competency on the ground of system approach.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується змінами в системі загальної професійної освіти, і це, насамперед, стосується вищої технічної школи, що займає в ній особливе місце. Саме її випускники – фахівці вищих наукових і інженерно-технічних спеціальностей – здійснюють соціально-виробниче керування технологічними процесами у сфері суспільного виробництва, проводять техніко-технологічні дослідження, впроваджують технічні інновації.

Постіндустріальна стадія розвитку цивілізації викликає необхідність не просто підвищення якості освіти, але формування іншого типу інтелекту, мислення, відносини до швидко мінливих виробничо-технічних, соціальних, інформаційних реалій. Тому навчально-освітній процес у технічному вузі повинен бути орієнтований на формування й розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців як суб'єктів високотехнологічного виробництва, здатних забезпечити потреби його функціонування й розвитку, що володіють високим рівнем професійної компетенції.

Сьогодні, як вважають багато дослідників, підготовка фахівців у будь-якій галузі повинна здійснюватися на новій концептуальній основі – у рамках компетентнісного підходу (І.Агапов, Л.Гейхман, В.Гутмакер, Є.Зеєр, І.Зимова, В.Краєвський, А.Маркова, Д.Мертенс, Б.Оскарсон, Л.Петровська, Дж. Равен, М.Скаткін, Ю.Татур, Р.Уайт, А.Хуторський, С.Шишов, Г.Щедровицький і ін.).

Уперше “компетентнісна” тема як відповідь на конкретне замовлення професійної сфери стало розроблятися в Англії у 50 – 60-і роки минулого століття. Якщо освіта, починаючи з Я.Коменського, оперує такими одиницями, як знання, уміння й навички, то професійна сфера – компетенціями. Таким чином, питання полягає в тому, як “трансформувати” знання, уміння й навички в компетенції. Компетентнісний підхід покликаний привести освіту у відповідність із потребами суспільства в професіоналах, розв'язати протиріччя між навчальною й професійною діяльністю. Необхідність введення компетентнісного навчання обумовлена процесами гармонізації “архітектури” європейської системи вищої освіти, зміною основних педагогічних принципів, багатством понятійного змісту даного терміну, порівняно нового для вітчизняної педагогічної науки.

Точкою відліку існування компетентнісного підходу може бути стаття Девіда Мак Клееланда “Тестування: компетенції проти інтелекту”, у якій автор стверджує, що звичайно використовувані особистісні тести й тести IQ непридатні для прогнозування успішності респондента в реальній професійній діяльності, і що альтернативою повинен стати компетентнісний підхід [8].

Метою даної роботи є спроба розглянути сутність компетентнісного підходу в підготовці майбутніх інженерів-технологів поліграфічного виробництва, формуванні їхньої професійної компетенції.

Базовими категоріями компетентнісного підходу є такі поняття, як компетентність і компетенція. Обидва терміни (етимологічно похідні від латинського *competentis* – здатний, або *competere* – вимагати; відповідати; бути придатним, здатним до чого-небудь) поширилися у педагогічній науці відносно недавно, хоча перша згадка слова “компетенція” була зафіксована в словнику Webster ще в 1596 році.

Поняття “компетентність” (лат. *competentia*, від *competo* – спільно домагаюся, досягаю, відповідаю, підходжу) у словниках трактується як “володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь”, “поінформованість, правочинність”, “авторитетність, повноправність”. Компетентнісна у своїй справі людина (від лат. *competens* – відповідний, здатний) означає “обізнаний, що є визнаним знавцем у будь-якому питанні, авторитетний, повноправний, що володіє певними повноваженнями, здатний”.

Дотепер не існує єдності у розумінні сутності термінів “компетенція” і “компетентність”. Так, наприклад, Н.І. Алмазова визначає компетенції як знання й уміння в певній сфері людської діяльності, а компетентність – як якісне використання компетенцій. Н.Ф. Єфремова, дотримуючись синергетичного підходу, визначає дане поняття так: “Компетенції – це узагальнені й глибокі сформовані якості особистості, її здатність найбільш універсально використати й застосовувати отримані знання й навички”; “сукупність знань, умінь і навичок, що дозволяють суб'єктові пристосуватися до мінливих умов, ... здатність діяти й виживати в даних умовах”. До цього переліку А.В. Хуторський, виходячи з позицій індивідуально-орієнтованого навчання, додає сукупність значеннєвих орієнтацій, необхідних для продуктивної діяльності [7].

На наш погляд, найбільш багатим у семантичному змісті є визначення, сформульоване в загальноєвропейському проєкті TUNING: "...поняття компетенцій і навичок включає знання й розуміння (теоретичне знання академічної галузі, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті). Компетенції являють собою сполучення характеристик (що ставляться до знання і його застосування, до позицій, навичок і відповідальності), які описують рівень або ступінь, до якої певна особа здатна ці компетенції реалізувати" [3].

Таким чином, якщо в узагальненому плані ми визначимо компетенцію як властивість (якість), то компетентність може розглядатися як володіння цією властивістю, що проявляється у професійній діяльності. Після закінчення вузу випускник повинен володіти певними компетенціями – професійно-релевантними якостями, тим потенціалом, який буде актуалізуватися у процесі здійснення професійної діяльності і свідчити про компетентність молодого фахівця.

У зв'язку із цим виникають питання: 1) яких компетенцій вимагає професійна сфера? 2) скільки компетенцій повинно бути сформовано у випускника технічного вузу? 3) яким повинно бути їхнє наповнення?

Очевидно, що номенклатура професійно-релевантних компетенцій повинна визначатися з опорою на професійний контекст, коли ставляться конкретні цілі, спрямовані на задоволення потреб суспільства в тій чи іншій професійній сфері. Тільки в цьому випадку можна говорити про реалізацію компетентнісного підходу в практиці професійної освіти, організації освітнього процесу, виборі освітніх технологій, оцінці результатів.

Розглянемо особливості професійної діяльності інженера-технолога з погляду компетентнісного підходу.

У поліграфічній промисловості за останні роки відбулися істотні структурні й технологічні зміни, що знайшли своє відображення як у традиційній друкованій технології, так і в організації виробництва в цілому. Вони обумовлені життєздатністю нової концепції ("концепція СІРЗ") – інтеграцією друкованих пристроїв з електронними засобами інформації (мережними технологіями, CD-ROM та ін.). На думку автора Гельмута Киппхана, у поліграфічному виробництві найближчим часом виявиться величезний інноваційний потенціал обчислювальної техніки, машино- і приладобудування. Яскравим прикладом цього є технічний розвиток додрукованої галузі, де середній термін експлуатації устаткування до його заміни більш прогресивним складає у середньому 18 місяців.

У цьому ракурсі все виробниче устаткування стає частиною мережі, а мережа – виробничим процесом, від стадії початку до стадії завершення якого здійснюється перенесення інформації про друковане замовлення. У такому контексті робота з будь-якою системою керування технологічним процесом відбувається незалежно від її моделі. Сюди входить послідовна, паралельна й інтерактивна обробка в будь-яких комбінаціях і довільних локаціях.

Таким чином, вирішення питання про професіоналізм, професійну придатність і професійну компетенцію технолога поліграфічного виробництва стає складним та неоднозначним і вимагає чіткого виявлення тенденцій освітніх потреб у цій галузі.

Існує безліч визначень поняття "професіоналізм". Деякі вчені порівнюють професіоналізм із іншими поняттями, так чи інакше пов'язаними з характеристикою здатності людини виконувати роботу: компетентність, майстерність, кваліфікація.

Розглядають професіоналізм і з погляду діяльності. Так, В.А. Сластьонін, І.Ф. Ісаєв, А.І. Мищенко, Е.М. Шиянов основою професіоналізму вважають науково-теоретичну й практичну підготовку [4]. В. Бондаревський під професіоналізмом розуміє "оволодіння повною мірою досягненнями своєї науки, суміжними областями знань, мистецтвом їхнього застосування у своїй практиці" і протиставляє йому поняття "дилетантизм" [1]. На думку багатьох авторів, професіоналізм фахівця визначається ступенем володіння знаннями, вміннями й навичками, з одного боку, і здатністю робити нове – з іншого. Я. Турбовський

розглядає професіоналізм як “органічний сплав знань і вмінь, що гарантує одержання необхідного результату, якісне й ефективно виконання роботи, сформована готовність ставитися до своєї справи як до сукупності завдань, кожна з яких конкретна, вимагає досягнення результату” [6: 217]. В.Я. Синенко вбачає професіоналізм у результаті процесу професійної підготовки, у якості, що свідчить про високий рівень володіння спеціальними вміннями при виконанні будь-якої роботи [5].

Усі наведені вище визначення виражають діяльнісну сутність професіоналізму як сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для успішної професійної діяльності. А.К. Маркова, у рамках такого підходу, виділила п’ять рівнів професіоналізму: допрофесіоналізм, професіоналізм, суперпрофесіоналізм, непрофесіоналізм (псевдопрофесіоналізм) і післяпрофесіоналізм [2].

Інші вчені у поняття професіоналізм вкладають такий зміст, відповідно до якого професіоналізм є характеристикою особистості людини, її інтегральною властивістю, що формується в діяльності й обумовлено мірою реалізації її суспільної зрілості, відповідальності, боргу.

Вважаємо що у визначенні поняття “професіоналізм” оптимальним може бути особистісно-діяльнісний підхід, тому що тільки наявність цих двох компонентів у структурі професіоналізму забезпечує йому певну цілісність.

Єдність професійного й особистісного розвитку фахівця лягла в основу концепцій, згідно з якими розвиток особистості (її інтегральних характеристик) визначає і вибір професії, і підготовку до неї. Разом з тим сам вибір і розвиток тієї чи іншої професійної діяльності визначають стратегію розвитку особистості.

Таким чином, органічний сплав високого рівня професійної діяльності з особистісними якостями і становить професіоналізм. Він складається з багатьох видів компетенцій, які можна розглядати у зв’язку між знанням і ситуацією або, у більш широкому сенсі, як здатність знайти, виявити процедуру (знання, дію), що підходить для розв’язання проблеми.

Розглянемо структуру професійної компетенції для основного напрямку підготовки фахівців поліграфічного виробництва – інженера-технолога. Він має на високому рівні володіти такими видами підготовки: спеціальною (технологічною), інформаційною (володіння комп’ютером), комунікативною (здатністю до спілкування), адаптивною (швидко адаптуватися до нових умов), а також умінням реалізовувати особистісні якості (самореалізація). Для фахівця в галузі технології поліграфічного виробництва технологічна складова є інтегративною із якостями професіонала, а предметний аспект – у використанні інформаційних технологій як у процесі навчання, так і в подальшій професійній діяльності.

Відповідно до найважливішого методологічного принципу єдності особистості й діяльності професіоналізм трактується не просто як вищий рівень знань і результат діяльності людини у цій галузі, а як певна система організації свідомості, психіки людини, становлення якої здійснюється у процесі індивідуально-професійного розвитку в період професійної підготовки й далі у професійній діяльності.

Що стосується інженера-технолога поліграфічного виробництва, можливі різні варіанти здійснення його професійної діяльності: інноваційна, виробничо-технологічна, сервісно-експлуатаційна й організаційно-управлінська. Така інваріантність вимагає створення моделі фахівця, орієнтованого на сферу професійної діяльності, але менш жорстко прив’язану до конкретного об’єкта й предмета праці. Саме компетентнісний підхід дозволяє створити відповідну модель. Компетентність моделі – це запорука майбутньої ефективної роботи, соціальної взаємодії й адаптованості до динамічної реальності.

У ході дослідження на основі аналізу літератури з проблеми були встановлені суттєві ознаки інженерної компетенції: діапазон загальної ерудиції, широта й глибина засвоєння спеціальних знань, ступінь володіння професійними вміннями й навичками, необхідними для вирішення як типових, так і нестандартних завдань, а також рівень розвитку професійно значимих орієнтацій інженера. Проведений нами теоретичний аналіз із погляду системного

підходу приводить до висновку про те, що в системі професійної компетенції присутні три взаємозалежних і взаємодоповнюючих елементи: важливі якості особистості (ПВКЛ), професійно-важливі знання (ПВЗ) і професійно-значимі вміння та навички (ПЗУН). Вони дозволяють зберігати цілісність і разом з тим розвиватися з метою самореалізації в різних сферах діяльності, у тому числі й в межах обраної професії.

До ПВКЛ варто віднести:

- зацікавленість у професійній діяльності;
- обсяг і вибірковість уваги;
- рівень розвитку конструктивно-творчих якостей: загальний кругозір, інтелект, технічна ерудиція, рівень професійних знань, інформаційно-аналітичні здатності, творча активність, якість розумового процесу при аналізі, синтезі й оцінці, раціональний підхід до вирішення творчих завдань;
- емоційно-вольові якості: обов'язковість, раціональність, енергійність, гнучкість, упевненість у собі, самокритичність, уміння ризикувати, рухливість, стресостійкість, працездатність;
- комунікативні якості: самостійність суджень, чесність, схильність до аналізу й відкритого обговорення помилок, лідерство, вимогливість, підозрілість, обережність, самокритичність, тактовність, динамічне спілкування з колегами й необхідність позитивної оцінки власної діяльності у професійному середовищі, вміння враховувати думку інших.

На основі змістовної інтерпретації вимог Державного стандарту вищої освіти України й освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціальності 7.092704 “Комп’ютеризовані технології та системи видавничо-поліграфічних виробництв” визначений перелік базових вимог до ПВЗ і ПЗУН, яким повинен оволодіти фахівець видавничо-поліграфічної справи. Він містить у собі такі вміння й навички:

- вибір оптимальних варіантів обробки інформації та виведення на різні носії;
- оцінка якості первинних і вторинних носіїв інформації;
- організація роботи й обслуговування настільних видавничих систем;
- вибір оптимальних варіантів технологічного процесу;
- організація роботи й обслуговування технологічного процесу;
- розробка технологічної схеми виробництва з визначенням основних напрямків потоків даних, сировини, напівфабрикатів і готової продукції;
- оцінка якості віддрукованої продукції;
- вибір технологічного устаткування для реалізації технології відтворення інформації;
- підбір і розрахунок кількості матеріалів для виготовлення друкованих видань;
- проведення аналізу витратних матеріалів на технологічність, відповідність вимогам ергономіки, технічної естетики, техніки безпеки;
- розрахунок параметрів і режимів проведення технологічних операцій;
- визначення показників якості проміжних і кінцевих продуктів технології;
- контроль виконання виробничих завдань;
- координація роботи підрозділів;
- діагностування якості розроблених технологій і оперативне усунення їхніх недоліків.

Інженерно-технологічні знання, що становлять основу ПВЗ, – це об’єктивно необхідні відомості про всі сторони інженерної праці, які складаються із затребуваних практикою загальних і професійно-технологічних компонентів. Саме на їхній базі формуються вміння, навички, специфічні психологічні якості, професійне орієнтування й установка на досягнення високих результатів діяльності.

Таким чином, компетентнісний підхід дозволяє розглядати процес професійної підготовки інженерів-технологів поліграфічного виробництва в сучасних динамічних умовах

як процес поетапної трансформації реальної діяльності технолога в модель його підготовки через формування професійної компетенції.

Цим підходом ми маємо намір керуватися і в подальшій роботі з побудови теоретичної моделі формування професійної компетенції технолога-видавця і виявлення рівнів її сформованості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаревский В. О педагогическом творчестве и опасности дилетантизма // Народное образование. – 1988. – № 6. – С. 76-80.
2. Маркова А.К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя // Советская педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82-88.
3. Настройка образовательных структур в Европе – “Tuning Educational Structures in Europe” Phase 1 (2000-2002); Phase 2 (2003-2004). <http://www.relint.deusto.es/TuningProject/index.htm>
4. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – М.: Школа-Пресс, 1998. – 512 с.
5. Синенко В.Я. Профессионализм учителя // Педагогика. – 1999. – № 5. – С. 45-51.
6. Турбовской Я. Без профессионализма нет ответственности // Народное образование. – 1999. – № 10. – С. 215-222.
7. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
8. McClelland, D.C. (1998). Identifying competencies with behavioral-event interviews. Psychological Science, 9, 331-339.

УДК 378

Г.М. Розлуцька

ОБДАРОВАНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

У статті розглянуто психолого-педагогічні аспекти формування та розвитку обдарованості студентської молоді. Обдарованість молоді визначена як поєднання інтелектуальних, творчих здібностей та особистісних якостей людини, що проявляється і функціонує в умовах конкретного соціуму.

The psycholo-pedagogical aspects of the forming and progress of the talent of the student youth is given in the article. The talent of the youth is determinated as the combination of intellectual and creative abilities and personal qualities of the person, what display and function in the condition of the concrete society.

Постановка проблеми. Національна освіта сьогодні характеризується орієнтацією на розвиток людини, її особистісних і культурних якостей. Освітнє правове поле визначає людину одночасно початком і кінцевою метою суспільного розвитку [1; 2; 4]. Базуючись на національній ідеї українського державотворення, освіта спрямовується на потреби суспільства у конкурентноздатних, всебічнорозвинутих громадянах, здатних до європейської інтеграції. Одним із пріоритетних напрямків національної освіти є турбота про обдаровану молодь, її творчий, інтелектуальний, духовний та фізичний розвиток. Адже, в майбутньому сьогоднішня молодь визначатиме суспільні пріоритети.

У багатьох державах світу існує результативний досвід підтримки обдарованої молоді. У 1996 р. Великобританія виступила ініціатором створення ради обдарованих і талановитих дітей. У 1988 р. відбулася перша європейська Конвенція з проблем обдарованості дитини. Експерти підрахували, що однією із складових успіху Лісабонської стратегії оновлення Європи (2000 р.) є короткотермінова підготовка молодих обдарованих науковців. На реалізацію цієї стратегії країни-члени Євросоюзу витрачають мільйони.